

**ОЦІНКА ЧИСЕЛЬНОСТІ ПОСТІЙНОГО НАСЕЛЕННЯ МІСТА
КИЄВА. ПОРІВНЯННЯ СУЧАСНИХ ДАНИХ ТА ДАНИХ СРСР**

**SCHEME OF THE PERMANENT POPULATION BY DISTRICTS OF
THE CITY (FOR KYIV). COMPARISON OF MODERN DATA AND
DATA OF THE USSR**

**Тригуб Р. М. к.т.н., доцент, Буратеви́ч О. І. студентка
(Національний технічний університет «Київський національний
університет будівництва і архітектури», м. Київ)**

**Trigub R. M. PhD., associate professor, Buratevych O. I. postgraduate
student (candidate of Technical Sciences, Associate Professor of the
Department of Urban Construction National Technical University "Kyiv
National University of Construction and Architecture", Kyiv)**

Перепис - це "фотографія" населення міста або країни в цілому. Такий "моментальний знімок" робиться періодично. В Україні перепис населення проводиться один раз в 10 років згідно Закону України «Про Всеукраїнський перепис населення», ст. 7. Перепис дозволяє дізнатися точну кількість населення, відомості про його склад і умови життя. А також можливість оцінити, як змінилися ці показники за час, що минув з моменту попереднього перепису. В даній статті досліджується перепис населення м. Києва з 1874 року по 2021 рік та фактори, які впливають на внутрішні міграційні процеси.

The census is a "photograph" of the population of a city or country as a whole. This "snapshot" is taken periodically. In Ukraine, the census is conducted once every 10 years in accordance with the Law of Ukraine "On All-Ukrainian Census", Art. 7. The census allows you to find out the exact population, information about its composition and living conditions, as well as the opportunity to assess how these indicators have changed since the previous census.

The city of Kyiv faces the problem of determining the real population. A feature of the demographic development of the capital is a significant influx of migrants, some of whom are not covered by registration in accordance with national legislation. Thus, the assessment of the population of Kyiv is a serious and practical problem, due to the determination of the actual needs for goods and services, as well as the burden on utilities, transport, and social infrastructure.

It should be noted that it is also possible to estimate the population of Kyiv with the help of the State Register of Voters. It is clear that these data do not take into account groups that do not participate in national elections, but due to the constant updating of data, it is possible to more rationally estimate the number of citizens.

According to statistics, the population of Kyiv continues to grow, and the number of city residents who actually live in Kyiv significantly exceeds the number of permanent residents.

This situation has both positive aspects - maintaining a sufficient level of labor resources, incentives and resources for future economic and social development, and negative - pendulum migration, which leads to a load on infrastructure, ensuring the harmonious coexistence of indigenous and immigrant populations.

This article examines the census of Kyiv from 1874 to 2021 and the factors influencing migration processes.

Ключові слова: населення; перепис; місто; статистика; урбанізація; міграція.

Keywords: population; census; city; statistics; urbanization; migration.

Постановка проблеми. Визначення реальної чисельності населення м. Києва є доволі складною задачею. Найкрупніші міста займають особливе місце, тому що суттєво різняться за кількістю та складом населення, функціями, інфраструктурними об'єктами тощо. Особливістю демографічного розвитку столиці є чималий приток мігрантів, частина з яких не оформлює реєстрацію згідно до національного законодавства. Таким чином, оцінка чисельності населення міста Києва є серйозною та практичною проблемою, зумовленою визначенням фактичних потреб у товарах і послугах, а також навантаженням на комунальне господарство, транспортну та соціальну інфраструктуру.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначено у [1] - місто Київ забезпечувало 50 відсотків сукупного приросту валового внутрішнього продукту України в період 2004-2014 років. У 2014-2018 роках на м. Київ та Київську область припадав 61 відсоток загального економічного зростання.

Місто Київ є унікальним освітнім, культурним і науковим осередком в нашій державі, одним із значущих промислових її центрів, що безумовно призводить до міграційних процесів. Питання міграції населення в метрополійних містах України, у тому числі у Києві, було висвітлено у Національній доповіді, яку підготували фахівці низки інститутів НАН України наприкінці 2018 р. [2].

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми. Беручи до уваги тривалу відсутність перепису населення, відсутні реальні дані щодо чисельності населення, статево-вікової структури населення, тривалості життя тощо. «Нерівномірність розвитку регіонів загрожує цілісності України, адже призводить до розбалансування», – йдеться в Державній стратегії регіонального розвитку 2021-2027 років, затвердженій Кабінетом міністрів [1]. Зростання таких розривів і диспропорцій призводять до міграції і впливу трудових ресурсів, передусім з

прикордонних, сільських територій, великих міст. «Як наслідок, спостерігається зростання розриву між центром та віддаленими від нього територіями, втрата контролю над ними, подальше загострення кризи на слаборозвинених територіях та їх маргіналізація», – мовиться в Державній стратегії регіонального розвитку [1]. Показником регіональної нерівності є, зокрема, інтенсивне зростання населення міста Києва і агломерацій, яке відбувається протягом останнього десятиріччя.

Метою статті є оцінка фактичної чисельності населення Києва на основі результатів перепису населення, починаючи з XIX сторіччя по сьогоднішня.

Постановкою завдання є дослідити, які фактори впливають на збільшення населення міста Києва.

Виклад основного матеріалу. За багатьма архівними даними, за першу половину XX століття Україна втратила близько 16 млн. корінного населення.

Ця важка втрата була зумовлена жорсткими війнами, репресіями, голодомором, депортаціями, які стали справжнім випробуванням для нашої держави.

Починаючи з другої половини XX століття, демографічна ситуація в Україні змінюється, але ці зміни відбувались нерівномірно: швидке відновлення населення з подальшим падінням темпів приросту й негативним приростом населення у 90-х роках.

За підрахунками багатьох істориків, у Другій світовій війні Україна втратила близько 14 млн. осіб. Зазначимо, що чисельність населення в Українській Радянській Соціалістичній Республіці сягнула довоєнного періоду, а саме: 42,1 млн. осіб, лише у 1959 році.

Треба зазначити, що при подальшому збільшенні загальної чисельності населення, зберігається тенденція зниження природного та міграційного приросту громадян нашої країни.

Так, упродовж першого повоєнного міжпереписного періоду (1959 – 1970 роки) чисельність населення зросла майже на 12,5%, протягом другого (1970 – 1979 роки) – на 5,4%, третього (1979 – 1989 роки) – тільки на 3,7%.

У 1993 році було зафіксовано найбільшу чисельність населення України, а саме: 52,2 млн осіб. Треба відмітити, що у складні для України часи відновлення незалежності та пов'язана з цим економічна «лихоманка», стали причиною того, що чисельність населення у період за 1989 – 1993 роки зросла всього на 1,5%.

Враховуючи вищезазначене, можемо констатувати, що наприкінці 90-х Україна почала втрачати населення. Так, в Україні у 2001 році, в порівнянні з 1993 роком, кількість людності скоротилася на 7,2%.

На жаль, на початку XXI століття кількість мешканців України зберігає тенденцію до скорочення.

Рис. 1. Зміна чисельності населення України

* дані надано Державною службою статистики України, станом на 1 січня 2021 року без урахування тимчасово окупованої території Донецької і Луганської областей і без Автономної Республіки Крим з містом Севастополь [4]

Щодо перепису населення, яке відбувалось у місті Києві, треба відмітити декілька важливих фактів:

1. Перепис населення, проведеного 2 березня 1874 р

Населення Києва за результатами одноденного перепису населення, проведеного 2 березня 1874 р., становило 127 251 осіб. У тому числі у місті мешкало 116 774 осіб, а у передмістях – 10 477.

2. Перепис населення, проведеного 2 березня 1897 р.

Перепис 1897 р. зафіксував у Києві 247 723 жителів, в тому числі – 4302 іноземних підданих і 10265 тимчасових мешканців. До складу населення входили і 22 063 військових, які знаходились у місті.

3. Перепис населення, проведеного 18 березня 1919 р.

Усього жителів – 544 369 чоловік. Серед них: українців – 128 664 або 23,6%; малоросів – 8259 або 1,5%; росіян – 232 148, або 42,6%; поляків – 36 828 або 6,8%; інших національностей – 20228 або 3,7%; з невизначеною національністю – 3718 або 0,7%.

4. Перепис населення, проведеного 18 березня 1926 р.

Наявне населення Києва за результатами перепису 1926 р. становило 513 637 осіб (в тому числі 248 612 – чоловіків та 265 025 – жінок). Громадян СРСР налічувалося 512 088 осіб, іноземців – 1549 осіб (в тому чоловіків – 1004, жінок – 545).

5. Перепис населення, проведеного 1939 р.

Наявне населення Києва за результатами перепису 1939 р. становило 846 724 осіб.

6. Перепис населення, проведеного 1959 р.

Наявне населення Києва за результатами перепису 1959 р. становило 1 104 334 осіб.

7. Перепис населення, проведеного 1970 р.

Наявне населення Києва за результатами перепису 1970 р. становило 1 631 908 осіб.

8. Перепис населення, проведеного 1989 р.

Наявне населення Києва за результатами перепису 1989 р. становило 2 587 945 осіб.

9. Перепис населення, проведеного 2001 р.

Наявне населення Києва за результатами перепису 2001 р. становило 2 611 327 осіб.

У Києві, на відміну від інших регіонів України, впродовж багатьох років спостерігається стабільна тенденція до збільшення чисельності населення. Це пов'язано не тільки завдяки перевищенню прибуття мігрантів над вибуттям, а також з тим, що кількість народжених у столиці також більша, ніж кількість померлих. Як зазначає О.В. Позняк: «Така ситуація пояснюється не тільки і не стільки порівняно високою народжуваністю та відносно низькою смертністю (за вітчизняними мірками), як досить молодою віковою структурою населення, котра є наслідком багаторічного притоку молоді до столиці України» [3].

Таблиця 1. Сальдо міграції населення Києва у 2009—2018 рр., осіб

Рік	Сальдо міграції		
	зовнішньої	міжрегіональної	загальне
2009	2716	12688	15404
2010	2245	8366	10611
2011	1878	8163	10041
2012	10015	14703	24718
2013	4155	14222	18377
2014	2487	11956	14443
2015	1525	11937	13462
2016	2606	10682	13288
2017	4180	31	4211
2018	4459	9483	13942

Зазначимо, що у 2009 році Інститут демографії та соціальних досліджень НАНУ оцінював сукупне населення Києва, разом з незаресстрованими громадянами, майже у 3 144 тис. осіб. Київ та навколишні передмістя утворюють агломерацію, яка налічує понад 4 млн. мешканців [2].

Міграційний фактор має суттєвий вплив на чисельність населення міста Києва, який є основним центром тяжіння мігрантів, як

внутрішньодержавних, так і зовнішніх. Цьому явищу є цілком логічне пояснення: столиця являє собою потужний осередок освіти, культури та наукових досліджень у багатьох сферах. Київ також впливовий промисловий центр. Сукупність цих факторів призводить до того, що стабільно фіксується перевищення прибуття населення над вибуттям. Треба зазначити, що велика частина міграційних переселень не супроводжується зміною місця реєстрації, отже, не охоплені державним статистичним обліком. Унаслідок цього зафіксовано, що достатньо значна кількість осіб, які фактично живуть і працюють у Києві, зареєстровані в інших областях України.

Так, згідно даних Головного управління статистики у м. Києві [5], станом на 01.09.2021 чисельність постійного населення міста – 2 910 645 тис. осіб, а наявне населення – 2 951 952 тис. осіб.

Зазначмо, що оцінити чисельність населення міста Києва можливо також за допомогою Державного реєстру виборців [6].

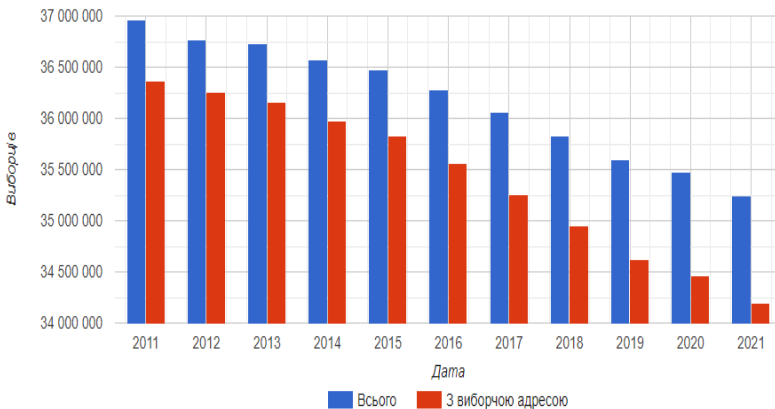

Рис. 2. Динаміка зміни кількості виборців

Цілком зрозуміло, що ці дані не враховують групи населення, які не беруть участі у загальнодержавних виборах, але за рахунок постійного оновлення даних можливо більш раціонально оцінити кількість містян.

Висновки. Згідно статистичних даних чисельність населення столиці продовжує зростати, а кількість мешканців міста, які фактично проживають у Києві, помітно перевищує показники кількості постійного населення.

Така ситуація має як позитивну тенденцію — підтримання на достатньому рівні трудового потенціалу, суттєвий поштовх для майбутнього економічного і соціального розвитку, так і негативну —

маятникова міграція, яка призводить до навантаження на інфраструктуру, забезпечення негармонійного співіснування корінного та приїжджого населення.

Києву судилося пройти багато випробувань і бід, але в результаті стати центром українського національного відродження.

References

1. Pro zatverdzhennia Derzhavnoi stratehii rehionalnoho rozvytku na 2021-2027 roky, vid 5 serpnia 2020 r. №695. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
2. Ukrainse suspilstvo: mihratsiinyi vymir: nats. dopovid / Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. Kyiv, 2018. 396 s.
3. Nasedennia Kyieva: otsinka faktychnoi chyselnosti ta perspektyvy mihratsii. O.V. Pozniak, kand. ekon. nauk, st. nauk. spivrob., Instytut demohrafii ta sotsialnykh doslidzhen im. M.V. Ptukhy NAN Ukrainy. ISSN 2072-9480. Demohrafiia ta sotsialna ekonomika. 2020, №2 (40).
4. Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Holovne upravlinnia statystyky u m. Kyievi. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua/>
6. Derzhavnyi reiestr vybortsiv. [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: https://www.dr.gov.ua/ords/portal/cm_core.cm_index?start (data zvernennya 27.10.2021).

Список використаної літератури

1. Про затвердження Державної стратегії регіонального розвитку на 2021-2027 роки, від 5 серпня 2020 р. №695. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/695-2020-%D0%BF#Text>
2. Українське суспільство: міграційний вимір: нац. доповідь / Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. Київ, 2018. 396 с.
3. Населення Києва: оцінка фактичної чисельності та перспективи міграції. О.В. Позняк, канд. екон. наук, ст. наук. співроб., Інститут демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. ISSN 2072-9480. Демографія та соціальна економіка. 2020, №2 (40).
4. Державна служба статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
5. Головне управління статистики у м. Києві. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.kyiv.ukrstat.gov.ua/>
6. Державний реєстр виборців. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.dr.gov.ua/ords/portal/cm_core.cm_index?start (дата звернення 27.10.2021).